

Sylwia Mikołajczak*

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Polska)

TRADYCJA I JEJ ZNACZENIE W KOŚCIELE DOMOWYM

Streszczenie: Tradycja to możliwość przekazu pokoleniowego dóbr kulturowych i religijnych. W chrześcijaństwie oparta jest na Osobie Jezusa Chrystusa i Jego misji zbawczej. Kościół jako tradent Bożego Objawienia w historii ma zadanie głoszenie autentycznej Ewangelii oraz uobecnić misterium zbawienia. Urzeczywistnieniem Kościoła powszechnego w codziennej egzystencji jest Kościół domowy. Ukazanie rodziny jako podstawowej wspólnoty eklezjalnej jest wyrazem odnowy po Soborze Watykańskim II. Postawiony w artykule problem zawiera się w pytaniu: w jaki sposób rodzina, jako Kościół domowy, ma udział w przekazie Objawienia Bożego? W odpowiedzi na tak sformułowane pytanie badawcze należy przede wszystkim wskazać, że właśnie to Tradycja jest elementem tego Objawienia, a jej podmiotem, oprócz Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, jest cały Lud Boży. I dlatego rodzina, w zakresie zadań Kościoła domowego, powinna również uczestniczyć w tym procesie. Ukazano to w dwóch aspektach: wychowania w wierze i udziale w życiu liturgicznym.

Słowa kluczowe: Kościół, rodzina, tradycja, wiara, liturgia.

Wstęp

Starożytna formuła, pochodząca od św. Jana Chryzostoma, ukazująca rodzinę jako Kościół domowy (eklezjola – mały Kościół), została na nowo spopularyzowana w drugiej połowie XX w. Zarówno papieże tego okresu, jak i dokumenty Soboru Watykańskiego II, podkreślają godność każdej rodziny, odnajdując w niej różne postacie i cechy Kościoła powszechnego. Paweł VI, małżeństwo i rodzinę określał mianem „prawdziwego załączka Kościoła, komórką podstawową, malutkim załączkiem początkowym, ale najbardziej istotnym dla organizmu kościelnego” (Paweł VI, 1974, s. 340). Jan Paweł II natomiast, używając określeń „Kościół domowy”, „Mały Kościół domowy” czy „Kościół w miniaturze”, zwracał uwagę na wzajemne relacje, widząc w rodzinie żywe odbicie i historyczne ucieleśnienie nadprzyrodzonej tajemnicy Kościoła (Jan Paweł II, 1981, n. 49). Papieże odwoływali się w swoim nauczaniu

*Adres: dr Sylwia Mikołajczak; sylwia.mikolajczak@uwm.edu.pl; ORCID: 0000-0003-3566-9153.

do *Vaticanum II*, który wprowadził do języka kościelnego starożytne sformułowanie: *Ecclesia domestica* (KK, n. 11; DA, n. 11; KDK, n. 48). W takim postrzeganiu nietrudno odnaleźć i opisać eklezjalne cechy każdej rodziny chrześcijańskiej. Można stwierdzić, że Kościół domowy jest miejscem rzeczywistego wypełniania podstawowych zadań zleconych przez Chrystusa Apostołom i ich następcom w misji zbawczej, które zostały określone jako funkcja prorocka, kapłańska i królewska (Grześkowiak, 1985, s. 40). W rzeczywistości w każdej rodzinie autentycznie chrześcijańskiej w pewien sposób odtwarza się tajemnica Kościoła i jego misja, czyli posłanie do świata, by świadczyć o Chrystusie i Jego Ewangelii. Przywołując obraz starożytności chrześcijańskiej, można określić rodzinę jako małą wspólnotę chrześcijańską, która jest ośrodkiem promieniowania orędzia ewangelicznego w świecie (Rocchetta 2011, s. 377).

Mając na uwadze podstawy katolickiej eklezjologii, należy pamiętać, że rodzina chrześcijańska nie jest ani Kościołem powszechnym, ani partykularnym, jednak jest prawdziwą komórką eklezjalną, gdyż realizowane są w niej wielorakie zadania istotne dla całej konstytucji i egzystencji Kościoła, m.in. nadprzyrodzona wiara w obecność Chrystusa, misja ewangelizacyjna, życie liturgiczne, modlitwa i miłość (Trębski, Młyński, 2020, s. 28–29). Taką narrację znaleźć można w Katechizmie Kościoła Katolickiego: „Objawienie i właściwe urzeczywistnienie wspólnoty kościelnej ma miejsce w rodzinie chrześcijańskiej, która również z tego powodu może i powinna nazywać się Kościołem domowym. Jest ona wspólnotą wiary, nadziei i miłości, nabiera szczególnego znaczenia w Kościele” (KKK, n. 2204). Kościół domowy w pewnym sensie jest więc manifestacją Kościoła i permanentnym jego urzeczywistnieniem w danym miejscu (Provencher, 1981, s. 33).

Można zatem postawić tezę, odwołując się do powyższych rozważań, że w jakiejś mierze Kościół domowy w analogii do Kościoła Chrystusowego jest nośnikiem i przekazicielem Bożego Objawienia. Jeśli bowiem Kościół, jako tradent Objawienia Chrystusowego, jest źródłem wartości, dzięki którym człowiek i ludzkość mogą się w pełni zrealizować, to rodzina bez wątplenia jest również podmiotem takiego działania. W niniejszym artykule podjęto zatem próbę odpowiedzi na pytanie: w jakiej mierze i w jakich okolicznościach Tradycja Kościoła jest obecna w Kościele domowym.

Tradycja w przestrzeni Kościoła

Tradycja jest przedmiotem badań wielu dyscyplin naukowych, m.in. socjologii, antropologii czy etnologii. Teologiczne rozumienie pojęcia ‘tradycja’ mieści w sobie zarówno definicję etymologiczną, jak i szerszą jego interpretację

rozumianą w aspekcie kulturowym. Termin ‘tradycja’ w języku polskim wywodzi się od łacińskiego terminu *traditio*, oznaczającego ‘przekaz’. Należy też uwzględnić grecki termin *paradosis*, który może oznaczać zarówno proces, jak i sam przedmiot przekazu (Kijas, 2002, s. 1259).

Tradycja odgrywa fundamentalną rolę w przestrzeni tworzonej przez człowieka kultury. Zarówno w wymiarze aksjologicznym, jak i praktycznym daje możliwość transmisji pokoleniowej bogactwa wartości i postaw, czyli pielęgnowania w teraźniejszości dziedzictwa przeszłości. Można więc stwierdzić, że wypracowane wcześniej wzorce mają wartość nie tylko historyczną, ale również sens pragmatyczny, będąc determinantem współczesnej tożsamości i pomocą w społecznej i indywidualnej identyfikacji człowieka. Jak stwierdza Anthony Giddens, ma to miejsce nawet w warunkach wysoko rozwiniętej nowoczesności, która nie wzbrania się przed asymilacją wartości wypracowanych przez pokolenia: „Tradycja to takie zorientowanie na przeszłość, w którym owa przeszłość wywiera potężny wpływ na teraźniejszość lub, ujmując rzecz precyzyjniej, zostaje zaprzęgnięta do wywierania potężnego wpływu na teraźniejszość” (Giddens, 2009, 87). Można więc stwierdzić, że tradycja to element ludzkiej kultury, pewien fundamentalny wymiar ludzkiej komunikacji i interakcji, który obejmuje to wszystko, „co jako rytuał, zwyczaj i obyczaj zostało przejęte od ojców i reguluje życie pewnej grupy. Nawet wówczas, gdy skodyfikowane prawa ustaliły państwowy porządek prawny, stanowi ona niezbędną uzupełnienie tego porządku” (Knoch, 2000, s. 227).

Tradycja jako narzędzie łączności z minionymi pokoleniami i kulturowym dziedzictwem odsłania więc historyczny charakter egzystencji człowieka i jego dziejowej samorealizacji. Należy podkreślić, że tradycja nie ma charakteru mechanicznie przekazywanych wartości o identycznych cechach w przeszłości i teraźniejszości. Są bowiem nieustannie i na nowo rekonstruowane oraz interpretowane na podstawie współczesnych doświadczeń. Nie mają jednak cech całkowicie autonomicznych i odrębnych od istniejącego dziedzictwa kulturowego, uwidocznionego w tradycji. Jak pisze Tomasz Burdzik, stanowią swoistego rodzaju aktualizację dawnych wartości, adekwatnych do wymogów współczesności (Burdzik, 2013, s. 2). W konkluzji tej części można za G. Dziewulskim stwierdzić, iż „zasadna wydaje się zatem teza, że instytucja tradycji – z racji jej fundamentalnej roli jako nośnika tożsamości jednostki, jej niezastąpionej funkcji w procesie socjalizacji oraz tworzenia i podtrzymywania więzi społecznych – jest naturalnym, zwyczajnym fundamentem istnienia wspólnoty Kościoła w historii” (Dziewulski, 2010, s. 295).

Powyższe analizy stworzyły kontekst do teologicznego określenia tradycji. Jego genezę należy umieścić w przestrzeni Starego Testamentu. Tam bowiem w dziejach Narodu Wybranego można dostrzec proces przekazywania świętego

depozytu, w którym zawierały się wszystkie aspekty życia: wspomnienia wydarzeń przeszłych, wierzenia wyrastające z tych wydarzeń, jak również modlitwy, czy mądrości regulujące życie codzienne (Leon-Dafour, 1994, s. 983). Jak pisze Marian Rusecki: „z racji swojej szczególnej bliskości z Bogiem, znaczącą część tego przekazu stanowiły wydarzenia historyczne, które obdarzone były sensem religijnym poprzez relację Boga z narodem wybranym, Jego interwencję w historii i wierzenia wynikające z ich znaczenia” (Rusecki, 2004, s. 102).

W wymiarze *stricte* chrześcijańskim podstawą wszelkich określeń tradycji jest osoba Jezusa Chrystusa. Jakkolwiek teologiczna hermeneutyka tego pojęcia nie może nie uwzględniać Jego słów i czynów, w szczególności przekazu o Jego życiu, męce, śmierci i zmartwychwstaniu, czyli kerygmatu paschalnego. Kościół od zawsze, począwszy od Apostołów do dziś, jest świadomy swego posłannictwa, czyli misji głoszenia Ewangelii. Współczesna doktryna, mając na uwadze przepowiadanie apostoelskie w formie ustnej i pisemnej oraz powstanie ksiąg Pisma Świętego, podkreśla fakt zachowania tego nauczania oraz ciągłość jego przekazu „w ciągłym następstwie aż do czasów ostatecznych” (KO, n. 8). W wymiarze eklezjalnym ten żywy przekaz, z asystencją Ducha Świętego, nosi miano Tradycji: „Kościół w swej nauce, w swym życiu i kulcie uwiecznia i przekazuje wszystkim pokoleniom to wszystko, czym on jest, i to wszystko w co wierzy” (KO, n. 8). Należy podkreślić organiczną łączność Tradycji i Pisma Świętego, gdyż biorą one początek z jednego źródła Bożego i zdążają do tego samego celu, uobecniając i ożywiając w Kościele misterium Chrystusa (KKK, n. 80).

Istotnym punktem dla niniejszych analiz jest podkreślenie różnicy między Tradycją apostołską a różnymi „tradycjami” teologicznymi, dyscyplinarnymi, liturgicznymi i pobożnościowymi, które uformowały się w dwudziestowiecznej historii Kościoła. Te lokalne ‘tradycje’ stanowią szczególne formy, przez które wielka Tradycja wyrażała się i wyraża obecnie stosownie do różnych miejsc i czasów. W jej świetle mogą one być podtrzymywane i przekazywane w przestrzeni eklezjalnej (KKK, n. 83).

W tym miejscu należy postawić pytanie o odpowiedzialność za autentyczny przekaz depozytu wiary. W Katechizmie Kościoła Katolickiego wskazuje się dwa podmioty: Urząd Nauczycielski Kościoła, czyli Kolegium Biskupów, w komunii z następcą św. Piotra oraz Lud Boży, obdarzony nadprzyrodzonym zmysłem wiary (KKK, n. 84–93).

Kapłaństwo powszechne, w którym uczestniczą wszyscy wierzący, podobnie jak kapłaństwo hierarchiczne, oparte na łasce sakramentalnej – wzajemnie sobie przyporządkowane – uczestniczą „we właściwy sobie sposób w kapłaństwie Chrystusa” (KK, n. 10). Dotyczy to również udziału w proroczej funkcji Chrystusa, który jest rękojmią, że ogół wiernych nie może zbłądzić w wierze.

Nadprzyrodzona świadomość wiary łączy bowiem cały Lud Boży. Dlatego należy stwierdzić, że wszyscy wierzący pełnią istotną funkcję w odniesieniu do Tradycji, czyli przekazywania depozytu wiary (Ciećko, 2019, s. 193).

Powyższa teza daje możliwość ukazania roli Kościoła domowego jako integralnej części Ludu Bożego, w przekazie Ewangelii i depozytu wiary.

Wiarotwórcza funkcja Kościoła domowego

Wiara jest konstytutywnym elementem życia chrześcijańskiego. W najogólniejszym sensie jest odpowiedzią na Boże Objawienie, które wprowadza człowieka w nadprzyrodzony dialog miłości i zbawienia. Jeśli objawienie w swej strukturze zawiera, obok Pisma Świętego, również Tradycję, to w postawionym powyżej problemie wiara powinna znaleźć swoją egzemplifikację. Można ją rozpatrywać w sensie decyzji i egzystencji pojedynczego człowieka, ale również jej funkcjonowania w wymiarze wspólnotowym. Katechizm Kościoła Katolickiego daje jasną wykładnię wiary, jako aktu osobowego, uwzględniającego kontekst społeczny: „Wiara jest aktem osobowym, wolną odpowiedzią człowieka na inicjatywę Boga, który się objawia. Wiara nie jest jednak aktem wyizolowanym. Nikt nie może wierzyć sam, tak jak nikt nie może żyć sam. Nikt nie dał wiary samemu sobie, tak jak nikt nie dał sam sobie życia. Wierzący otrzymał wiarę od innych, dlatego powinien ją przekazywać innym” (KKK, n. 162). Nie ulega wątpliwości, że pośród różnorodności ludzkich społeczności, komunია eklezjalna jest w tym sensie najważniejsza. W związku z tym również Kościół domowy, jako wspólnota małżeńska i rodzinna ma kluczowe znaczenie, jako wiarotwórcza przestrzeń egzystencji ludzkiej.

Jan Paweł II podkreśla, że małżonkowie i rodzice są wezwani do ufne go przyjęcia orędzia Ewangelii, która ujawnia nadprzyrodzony sens życia małżeńskiego i rodzinnego. W jego przekonaniu tylko perspektywa wiary daje możliwość odkrycia godności, do której Bóg podniósł małżeństwo i rodzinę, jako znak i miejsce przymierza miłości między Bogiem i ludźmi oraz między Jezusem Chrystusem i Kościołem (Jan Paweł II, 1981, n. 51). Jest to prawda, która opiera się na wielowiekowej tradycji Kościoła, wynikającej ze Słowa Bożego Starego i Nowego Testamentu (Rdz 1,28; Rdz 2,21-24; Rdz 2,23-24; Kol 1,15; Ef 5,21-3) oraz z refleksji teologicznej, której ilustracją jest nauczanie Soboru Watykańskiego II: „Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami, zawiązuje się przez przymierze małżeńskie, czyli przez nieodwołalną osobistą zgodę. W ten sposób aktem osobowym, przez który małżonkowie wzajemnie się sobie oddają i przyjmują, powstaje z woli Bożej instytucja trwała także wobec społeczeństwa. Ten święty

związek, ze względu na dobro tak małżonków i potomstwa, jak i społeczeństwa, nie jest uzależniony od ludzkiego sądu. Sam bowiem Bóg jest twórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami. Wszystko to ma ogromne znaczenie dla trwania rodzaju ludzkiego, dla rozwoju osobowego i wiecznego losu poszczególnych członków rodziny, dla godności, stałości, pokoju i pomyślności samej rodziny oraz całego społeczeństwa ludzkiego” (KDK, n. 28).

Kluczowym wydarzeniem religijnym, które wprowadza człowieka w obszar Bożego działania jest uczestnictwo w sakramentach, w tym przypadku w sakramencie małżeństwa. Z jednej strony jest on proklamacją Słowa Bożego, które „objawia” mądry i pełen miłości zamysł Boga wobec małżonków, wprowadzonych w tajemnicze i rzeczywiste uczestnictwo w miłości samego Boga. Z drugiej strony jest swoistym „wyznaniem wiary” uczestników, którzy akceptują ten zamysł Boga wobec siebie i jednocześnie „ślubują” trwanie w przyjętych zobowiązaniach przez całe życie, ze świadomością bycia Bożą wspólnotą, jako małżeństwo i rodzina (Jan Paweł II, 1981, n. 51).

W Kościele istnieje świadomość, że rodzina, jako podstawowa wspólnota, zarówno w wymiarze religijnym, jak i społecznym, ma wiele zadań do wypełnienia. Kluczowym punktem, z perspektywy Kościoła ewangelizującego, jest krzewienie wiary i wychowanie chrześcijańskie. Zamysłem eklezjalnym jest nieustanne wsparcie małżonków i rodziców w tej powinności, by mimo radykalnych przemian kulturowych, jawiących się jako trudności i zagrożenia, owocnie budowali społeczność Boga na ziemi. Znamienne są słowa papieża Benedykta, skierowane do uczestników Kongresu Diecezji Rzymskiej, poświęconego rodzinie: „chrześcijańskie rodziny odgrywają decydującą rolę w wychowaniu w wierze i w budowaniu Kościoła jako wspólnoty, to one stanowią o jego zdolności do misyjnego oddziaływania w różnych życiowych sytuacjach oraz do przemieniania w chrześcijańskim duchu panującej kultury i struktur społecznych” (Benedykt XVI, 2005).

Wskazuje się, że duchowym wsparciem i w pewnym sensie duchowym uprawomocnieniem rodziców do duchowego wychowania dzieci są sakramenty, w szczególności małżeństwa i chrztu. „Przez łaskę sakramentu małżeństwa rodzice otrzymują zadanie i przywilej ewangelizowania swoich dzieci. Możliwie jak najwcześniej powinni wprowadzać je w tajemnice wiary, której są dla nich »pierwszymi zwiastunami«. Od wczesnego dzieciństwa powinni włączać je w życie Kościoła. Rodzinny styl życia może rozwijać zdolność do miłości, która na całe życie pozostanie autentycznym początkiem i podporą żywej wiary” (KKK, n. 2225).

Jak podkreśla papież Jan Paweł II, sakrament małżeństwa w sposób sakralny desygnuje małżonków do prawdziwie chrześcijańskiego wychowania dzieci, czyli niejako do uczestnictwa we władzy i miłości samego Boga Ojca oraz Jezusa

Chrystusa, a także w macierzyńskiej miłości Kościoła. W ten sposób naturalny proces wychowania urasta do rangi powołania i w pełnym sensie tego słowa rozumiany jest jako prawdziwa posługa kościelna, która ma fundamentalny wpływ na kształtowanie nowych wyznawców Chrystusa (Jan Paweł II, 1981, n. 38).

Funkcja przekazu wiary przez rodziców wybrzmiewa w sposób jednoznaczny w sakramencie chrztu. W dialogu chrzcielny dają oni wyraz swej świadomości i przyjmują na siebie obowiązek kształtowania swych dzieci w wierze Kościoła. Warto podkreślić, że wspólnota wierzących nie zachowuje biernej postawy. Rytuał chrzcielny przewiduje wyraźnie ukierunkowaną modlitwę, wspierającą rodzinę w ich zobowiązaniach: aby rodzice i chrzestni dawali dziecku przykład żywej wiary, aby dziecko pociągnięte słowem i przykładem rodziców oraz chrzestnych wzrastało w łasce, jako żywy członek Kościoła, aby rodzice i chrzestni nauczyli to dziecko Bożej wiedzy i miłości, aby wszyscy dawali temu dziecku świadectwo swojej wiary (*Obrzędy chrztu dzieci według rytuału rzymskiego*, 1972, s. 62–65).

W dziele przekazu wiary i tradycji rodzina wydaje się być pierwszą i podstawową komórką, miejscem i środowiskiem najbardziej przychylnym. Rodzina jawi się więc jako wspólnota pokoleń i gwarant dziedzictwa tradycji.

Liturgia w Kościele domowym

Liturgia zajmowała zawsze ważne miejsce w życiu Kościoła. W historii jej rola była czasem redukowana do roli służebnej oraz postrzegana jako zespół praw i wypełnianych obowiązków, wynikających z nakazanej pobożności albo też jako forma dekoratywna kultu chrześcijańskiego. Ruch liturgiczny przełomu XIX i XX w. odnowił teologiczną stronę liturgii, aby tym samym ukazać jej niezgłębione misterium (Pałęcki, 2008, s. 187). W pierwszej encyklice poświęconej liturgii *Mediator Dei*, papież Pius XII stwierdził: „Cała liturgia więc zawiera wiarę katolicką, gdyż publicznie świadczy o życiu Kościoła. Z tej to przyczyny, ilekroć chodziło o definicję jakiejś prawdy objawionej przez Boga, Papieża i Sobory, czerpiąc z tzw. »źródeł teologicznych«, nierzadko również i z liturgii przytaczali argumenty” (Pius XII, 1947, n. 3). W dzisiejszej eklezjologii podkreśla się jej przynależność do istoty Kościoła, stwierdzając, że jest ona czynnością samego Chrystusa, która uświęca człowieka i oddaje cześć Bogu (KL, n. 7). Stwierdza się też, że liturgia jest epifanią – znakiem, uwidaczniającym i urzeczywistniającym cały Lud Boży. Ukazuje to fundamentalną rolę liturgii, która z jednej strony pełni funkcję objawieniową, a z drugiej zbawczą (Kwiatkowski, 2015, s. 126–127).

Można więc stwierdzić, że liturgia jest specyficzną formą Tradycji kościelnej. Jej istotą, według powyżej opisanych kryteriów tradycji, jest fakt, że przez słowa i rytę, z pokolenia na pokolenie przekazywana jest wiara jako postawa wobec Boga, czyli związane z nią prawdy wiary i zasady życia. W centrum stoją jednak nie jakieś teoretyczne prawdy i zasady, ale Jezus Chrystus, którego dzieło zbawcze, jest celebrowane i przeżywane w liturgii (Nadolski, 2006, s. 1602). Kościół sprawuje Eucharystię i inne akty liturgiczne według zachowywanego przekazu. Dzięki Tradycji liturgicznej chrześcijanin jest zakorzeniony w Kościele, a przez to może być otwarty na świat bez narażania się na utratę tożsamości (Sosnowski, 2010, s. 272).

Powyższe stwierdzenia dają podstawę do postawienia pytania o miejsce i rolę liturgii w przestrzeni Kościoła domowego. Jak stwierdza D. Kwiatkowski, „u podstaw sprawowania liturgii w Kościele domowym znajduje się kapłaństwo wspólne, wykonywane przez wszystkich wiernych na mocy chrztu św., dokonujące się zarówno przez codzienność ich życia, jak i przez uczestniczenie w liturgii” (Kwiatkowski, 2015, s. 129). Nie można też pominąć sakramentu małżeństwa, który nadaje wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej charakter sakralny i rodzi wymiar zobowiązania i odpowiedzialności (Kwiatkowski, 2013, s. 150). W istocie chodzi o wypełnianie powszechnego kapłaństwa, które „rodzina chrześcijańska może i musi praktykować w wewnętrznej komunii z całym Kościołem poprzez codzienną rzeczywistość życia małżeńskiego i rodzinnego: w ten sposób rodzina chrześcijańska jest wezwana do uświęcania siebie i do uświęcania wspólnoty kościelnej i świata” (Jan Paweł II, 1981, n. 57).

Nie ulega wątpliwości, że rodzina jako wspólnota urzeczywistniająca Kościół, z racji sakramentu chrztu jej członków, sakramentu małżeństwa rodziców oraz wynikającego z nich powszechnego kapłaństwa jest podmiotem liturgii. Warto dodać, że Kościół domowy staje się nim w trzech sytuacjach: gdy w jej ramach celebrowane jest liturgie, gdy uczestniczy w celebrowaniu liturgii w lokalnej wspólnocie wiernych oraz gdy przygotowuje się do jej przeżywania (Nowak, 2003, s. 148). Nie wolno zapomnieć, że istnieją dwie liturgie – liturgia publiczna Kościoła powszechnego i liturgia Kościoła domowego, to jednak obydwie zmierzają do tego, by sam Chrystus był kształtowany w jej uczestnikach. Mając na uwadze odrębność liturgii domowej – rodzinnej od liturgii Kościoła, należy pamiętać, że ta pierwsza jest przygotowaniem i jest kontynuacją drugiej w życiu chrześcijańskim (Decyk, 1992, s. 80). Udział w liturgii członków całej rodziny sprawia, że jej członkowie są przemieniani przez Bożą łaskę i Słowo Boże na odpowiedzialnych i duchowo dojrzałych uczestników wspólnoty Mistycznego Ciała Chrystusa (Nadolski, 1972, s. 472).

W powyższym kontekście W. Nowak wymienia modele celebracji liturgicznej w rodzinie. Są nimi:

- modlitwa: ma uświadamiać wszystkim członkom rodziny o obecności Chrystusa, wiązać się z tym, co przeżywa Kościół, przygotowywać dzieci do uczestnictwa w liturgii Kościoła,
- celebrowanie mszy świętej: przepisy liturgiczne dopuszczają szczególne okoliczności sprawowania Eucharystii w domu, przy chorych, umierających, co ma umocnić komunie małżeńską i rodzinną,
- celebrowanie sakramentów i sakramentaliów: rozumiane jest to jako odpowiedzialne przygotowanie dzieci do przyjmowania sakramentów, jak i ich celebrowanie w domu,
- celebrowanie *Liturgii godzin*: celem jest uświęcenie dnia i ludzkiej działalności,
- celebrowanie błogosławieństw: są one czynnościami liturgicznymi, które przygotowują do przyjęcia głównego skutku sakramentów; dotyczą pomocy rodzinnej i sąsiedzkiej, wspólnego posiłku, modlitwy i świętowania, błogosławienia potomstwa, uczenia dzieci znaku krzyża i innych modlitw, szacunku dla chleba, zawieszania krzyża i obrazów religijnych w domach, opieki nad chrześciami, zapraszania do stołu ubogich (Nowak, 2003, s. 189–194).

W podsumowaniu tej części należy stwierdzić, że Kościół domowy jest podmiotem odpowiedzialnym za wymiar życia liturgicznego we wspólnocie eklezjalnej. Na mocy powszechnego kapłaństwa w rodzinie sprawowane są czynności liturgiczne, organicznie związane z liturgią Kościoła powszechnego. Jeśli więc liturgia jest wyrazem wielowiekowej tradycji lokalnych oraz wyrazem Tradycji, jako nośnika Bożego Objawienia, to bez wątpienia w Kościele domowym możliwy jest autentyczny proces uświęcania człowieka. Wypełnienie zadań stawianych przez Kościół rodzinie w dziedzinie liturgicznej przyczynia się do skutecznej transformacji wypracowanych w historii tradycji w zbawczy dialog miłości, realizowany w teraźniejszości.

* * *

W posoborowej odnowie eklezjalnej pojawiło się pojęcie obecne już w starożytności chrześcijańskiej – Kościół domowy. Miało ono ukazać rangę i znaczenie rodziny w realizacji misji zbawczej Kościoła w perspektywie Trzeciego tysiąclecia. Zarówno dokumenty Soboru Watykańskiego II, jak i nauczanie papieży, ukazały rodzinę, jako podstawową społeczność uobecniającą Kościół w realnej egzystencji. Teologiczną podstawą do waloryzowania Kościoła domowego jest fakt powszechnego kapłaństwa, wynikającego z sakramentu chrztu oraz sakralny charakter małżeństwa, oparty również na łasce sakramentalnej każdego związku. W takiej perspektywie można wyjaśnić udział każdej rodziny w zbawczym dziele Chrystusa, przez realizację misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Kościół w swoim historycznym byciu opiera się na Objawieniu Bożym, którego jest tradentem. Polega to na trosce o autentyczną wiarę budo-

waną we wspólnocie, która jest ludzką odpowiedzią na Boże zaproszenie. Polega też na uobecnianiu misterium zbawczego Chrystusa w życiu sakramentalnym i liturgicznym. Kościół domowy, jako podstawowa społeczność Ludu Bożego, jest również podmiotem odpowiedzialnym za autentyczną Tradycję, jako narzędzie wierności wobec Boga. Troska o Tradycję to również szacunek do dziedzictwa eklezjalnego, który pozwala na budowanie tożsamości chrześcijańskiej, adekwatnej do wyzwań współczesności, otwartej na przyszłość, bo opartej na nadprzyrodzonej nadziei jako darze Zbawiciela.

Bibliografia

- Benedykt XVI, 2005, *Rodzina chrześcijańska wspólnotą wychowania i wiary. Przemówienie do uczestników Kongresu Diecezji Rzymskiej, 6.06.2005*, w: *Opoka.org.pl* [online], dostęp: 15.02.2023, <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rodzina_06062005.html>.
- Burdzik Tomasz, 2013, *Tradycja a kształt kultury w czasach globalizacji*, Kultura i Historia, w: *Kultura i historia*, nr 23, [online], dostęp: 15.02.2023, <<http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/4715>>.
- Ciećko Szymon Krzysztof, 2019, *Teologiczne rozumienie Tradycji*, *Studia Theologica Varsaviensia*, nr 2, s. 187–199.
- Decyk Jan, 1992, *Liturgia życia rodzinnego*, *Collectanea Theologica*, nr 3, s. 77–90.
- Dziewulski Grzegorz, 2010, *Tradycja jako sposób trwania Kościoła*, *Łódzkie Studia Teologiczne*, nr 19, s. 293–302.
- Giddens Anthony, 2009, *Życie w społeczeństwie posttradycyjnym*, w: U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *Modernizacja refleksyjna: polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, tłum. Jacek Konieczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 79–140.
- Grześkowiak Jerzy, 1985, *Podstawowe funkcje Kościoła w życiu rodziny*, *Seminare. Poszukiwania Naukowe*, nr 7, s. 39–69.
- Jan Paweł II, 1981, *Familiaris consortio, posynodalna adhortacja papieża Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, Watykan.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1992, Pallottinum, Poznań.
- Kijas Zdzisław J., 2002, *Tradycja*, w: Marian Rusecki i inni (red.), *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Kraków, s. 1259–1266.
- Kwiatkowski Damian, 2015, *Liturgia miejscem urzeczywistniania się Kościoła domowego*, *Łódzkie Studia Teologiczne*, nr 3, s. 125–137.
- Kwiatkowski Przemysław, 2013, *Nel cuore della Chiesa, io sarò L'amore Chiesa domestica ed evangelizzazione nel magisterio Benedetto XVI*, *Studia nad Rodziną*, nr 2, s. 141–157.
- Leon-Dufour Xavier, 1994, *Słownik teologii biblijnej*, Pallottinum, Poznań.
- Nadolski Bogusław, 1972, *Odnowa liturgii w rodzinie*, *Ateneum Kapłańskie*, z. 3, s. 470–491.
- Nadolski Bogusław, 2006, *Leksykon liturgii*, Pallottinum, Poznań.
- Nowak Władysław, 2003, *Liturgia Kościoła domowego*, *Roczniki Teologiczne*, z. 8, 148–178.
- Obrządku chrztu dzieci według rytuału rzymskiego*, 1972, Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej, Katowice.
- Pałęcki Waldemar, 2008, *Encyklika papieża Piusa XII Mediator Dei a teologia misterium*, *Roczniki Teologiczne*, z. 8, s. 187–215.

- Paweł VI, 1974, *Rodzina szkolą świętości*, Ateneum Kapłańskie, z. 3, s. 336–347.
- Pius XII, 1947, *Encyklika o Świętej liturgii Mediator Dei*, Te Deum, Warszawa.
- Provencher Normand, 1981, *Vers une théologie de la famille: L'Eglise domestique*, Eglise et Theologie Ottawa, nr 12, s. 9–34.
- Rocchetta Carlo, 2011, *Teologia della famiglia. Fondamenti e prospettive*, Bologna, EDB.
- Rusecki Marian, 2004, *Fundamentalne znaczenie Tradycji w Kościele*, w: Jacek Jezierski (red.), *Tradycja i kościelne tradycje*, Olsztyn, s. 98–108.
- Sobór Watykański II, 1965, *Dekret o apostołstwie świeckich*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 377–401.
- Sobór Watykański II, 1964, *Konstytucja Dogmatyczna o Kościele*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104–166.
- Sobór Watykański II, 1963, *Konstytucja o liturgii świętej*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 48–78.
- Sobór Watykański II, 1965, *Konstytucja Dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 350–363.
- Sobór Watykański II, 1965, *Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526–606.
- Sosnowski Sławomir, 2010, *Tradycja – wierność liturgii, liturgia – życie tradycji*, Łódzkie Studia Teologiczne, t. 19, s. 270–275.
- Trębski Krzysztof, Młyński Józef, 2020, *Famiglia cristiana come „Chiesa domestica”: evoluzione storica e prospettive future*, Teologia i Moralność, nr 2, s. 27–45.
- Wendelin Knoch, 2000, *Bóg szuka człowieka*, Pallottinum, Poznań.
- Władysław Nowak, 2011, *Liturgia w rodzinie po Soborze Watykańskim II*, Warszawskie Studia Teologiczne, nr 1, s. 185–198.

Tradition and its importance in the domestic church

Summary: Tradition is the possibility of generational transmission of cultural and religious goods. In Christianity, it is based on the Person of Jesus Christ and His saving mission. The Church, as the tradent of God's revelation in history, has the task of proclaiming the authentic Gospel and making the mystery of salvation present. The realization of the universal Church in daily existence is the domestic Church. Showing the family as the basic ecclesial community is an expression of the post-Vatican II renewal. The problem posed here is contained in the question: how does the family, as the domestic Church, share in the transmission of God's revelation? The article states that Tradition is an element of this revelation, and its subject, in addition to the Church's Teaching Office, is the entire People of God. Therefore, the family, in terms of the tasks of the domestic Church, should also participate in this process. This was shown in two aspects: education in the faith and participation in liturgical life.

Keywords: Church, family, tradition, faith, liturgy.

Wykaz skrótów

DA – Sobór Watykański II, 1965, *Dekret o apostołstwie świeckich*, Pallottinum, Poznań.

KDK – Sobór Watykański II, 1965, *Konstytucja Duszpasterska o Kościele*, Pallottinum, Poznań.

- KK – Sobór Watykański II, 1964, *Konstytucja Dogmatyczna o Kościele*, Pallottinum, Poznań.
KKK – *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1992, Pallottinum, Poznań.
KL – Sobór Watykański II, 1963, *Konstytucja o liturgii świętej*, Pallottinum, Poznań.
KO – Sobór Watykański II, 1965, *Konstytucja Dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, Pallottinum, Poznań.